Marta Vilagut. Editora

Tria l'aventura. Tria **Roald Dahl**, un gran mestre

Mestre aventurer

Us heu trobat mai que voleu parlar d'algú a qui admireu molt, MOLT, i no sabeu per on començar? Són tantes les facetes i els detalls que voldries destacar que et fas un embolic i veus la troca ben atapeïda però no saps com estirar el fil... Potser el més senzill serà començar per l'inici i parlar de l'home amb nom d'aventurer, com Amudsen. (Per cert, deu ser veritat que el gen de l'aventura el té, el tenim, una de cada quatre persones? Provem-ho.)
D'aquest Roald Dahl aventurer, marit, pare de família nombrosa, avi i –molt especialment– escriptor, en celebrem el centenari aquest 2016.
Visca Roald Dahl!

Mestre clàssic

Se'l considera un clàssic d'avui, un clàssic contemporani, perquè els seus personatges recorden molt vivament els protagonistes d'alguns contes populars, com ara la Caputxeta (Matilda) o el més llest dels tres porquets (Charlie), modelats amb una mirada actual i propera de l'univers familiar i la vida quotidiana: els llibres de Dahl –amb regust *timeless*, que diuen els anglesos– han arribat a les lleixes de les biblioteques i a les nostres llars per quedar-s'hi. «Benvingut a la república independent de casa teva», diu aquell conegut eslògan, i jo diria que s'adapta com un guant a una obra que, ara fa gairebé mig segle, va irrompre al panorama de la LIJ dels anys setanta (finals dels vuitanta a Catalunya) com una torrentada d'aire fresc i renovador.

Mestre revolucionari

Els seus llibres, gràcies a una hàbil combinació d'humor espaterrant, ironia fina i exageracions descomunals, de vegades dolces i d'altres repulsives, o directament amb un humor negre flagrant, vénen carregats de ganes d'escandalitzar. Dahl ha fet tremolar fonaments, mites i obvietats establertes en el que ell considerava un *procés civilitzador* equivocadíssim dels infants per part dels adults. La seva obra critica i posa en evidència l'educació de les escoles angleses, rígida, amb poca cintura. Una escola que, per altra banda, ell admirava, perquè «havia fet que els habitants d'una illa petita formessin una gran nació, un gran imperi i que produïssin la millor literatura del món», diu a ***El nen***. La seva crítica al sistema educatiu s'adequa bé a casa nostra, on la lectura estava –potser massa i tot– vinculada al món escolar. La seva teoria, decididament alliberadora, es rebel·la contra l'ensenyament en *ultraminúscules*, contra una educació repressiva i brutal («les palmetes», per exemple, et posaven en una postura indigna per deixar-te el cul com un tomàquet. «Ajup-te més, nano, fins a tocar-te els dits dels peus», escriu a ***Històries extraordinàries***). Dahl s'oposa a aquell ensenyament farcit de normes absurdes i a una llarga llista de bons costums que forcen els nanos a fer coses que no els agraden sense gaire criteri i amb càstigs salvatges.

Mestre selectiu (primmirat, afinat)

Però la crítica més ferotge la dirigeix als adults a qui no agraden els nens: vegeu sinó com és de gràfica l'escena en què descriu la matrona del col·legi Saint Peters, on anava als sis anys, on se li sent el to foteta i tot: «No ens somreia mai ni ens deia res amable i quan, per exemple, la gasa et quedava enganxada al tall no et deixava que te l'arrenquessis de mica en mica perquè no et fes mal; te l'arrencava d'una estrebada, mormolant: "No facis el ridícul com un nen petit".»
No dubta gens a burlar-se de pares i professors i, adoptant la mirada infantil, ens diu: «Totes les persones grans els semblen gegants als infants. Però els directors i els policies són els més grans de tots els gegants.»
Una i altra vegada ridiculitza els adults cruels que no estimen els nens: «Créixer és un costum infantil repugnant», diu aquella perversa àvia d'en Jordi que el té atemorit. O mireu sinó la descripció que fa de ***Les bruixes***: «Una bruixa de debò odia els nens amb un odi roent i abrasador […] és sempre una dona […] porta guants, no té ungles i és calba»; dit d'una altra manera, «tenen urpes, el cap pelat, nassos estranys i uns ulls singulars […] no tenen mai dits als peus». Encara rebla: «Allà on hi ha gent, hi ha bruixes.» També és gràfica i agosarada la descripció repulsiva que fa dels Culdolla, gent mala peça, que no suporta els nens. Diu de la cara d'ell: «…tapin-se el nas, senyores i senyors […] eren allí de feia mesos i mesos […] un tros de formatge florit i ple de cucs, un pegot de cereals vell i fastigós, o fins i tot la cua llardosa d'una sardina» I per accentuar l'horror i el riure, afegeix: «Només havia de treure la llengua i cargolar-la de costat per explorar aquella jungla peluda que tenia a la banda de la boca.» Tampoc la cara d'ella se'n salva: «…el pèl li hauria amagat un xic aquella lletgesa espantosa», un seguit d'excessos de brutícia i detalls repugnants que busquen la hilaritat i la connivència dels més joves. Perquè Dahl, amant de la fotografia i enamorat de la bellesa, està convençut que «quan una persona té pensaments lletjos, se li comencen a veure a la cara», de la qual cosa immediatament inferim que també la bellesa i l'honestedat estan ben a la vista.

Mestre creatiu

Era un home decidit, valent i un pèl conyeta, un escriptor d'acció per a qui «la vida d'un escriptor és l'infern comparada amb la d'un executiu […] L'única compensació és que no té més amo que el seu esperit» (***El nen***). Amb una creativitat aclaparadora (deia que s'ho inventava tot i no volia repetir res), apreciava el risc –frisava pels ginys, especialment els voladors– i sovint fregava els límits, ja fos de nen (posant un ratolí mort al pot dels caramels a la botiga de l'odiosa senyora Patchett), de jove («…amb ànsia de nen per tenir una bicicleta i saltar turó avall sense mans»), pilotant un avió de la RAF o, amb vint anys mal comptats, triant el destí més arriscat, l'Àfrica, només perquè volia veure lleons.
Ja veiem que Dahl era un aventurer atrevit que no tenia en compte ni la por ni la inactivitat, d'aquí que ens sedueixin tant les seves històries, la seva veu apassionada i que els seus personatges ens enamorin o ens generin rebuig.
Res no ens deixa indiferents.

Il·lustracions p. 21 i 22 de Quentin Blake.
El gran amic gegant. El Petit Esparver

Mestre estrateg

Al seu univers hi ha dos grans bàndols: els bons i els dolents. Al primer, gairebé sempre hi ha els nens –eixerits, nobles, lleials, trapelles i gens covards–, que són els que posen en evidència una colla d'adults tanoques, curts de gambals i cruels, com si el món estigués dividit i l'única opció de futur (real, per altra banda) fos a les mans dels joves. Els seus ulls encuriosits, ingenus i resolts són els únics vàlids per encarar el món i saber com enfrontar-s'hi: el futur és a les seves mans. Per millorar-lo, naturalment.
A dins de cada gran grup hi trobem *subbàndols*, amb adults salvables, com l'entranyable senyoreta Honey, o com l'àvia que fuma puros mentre explica tot el que cal saber per identificar (i atrapar) les bruixes… No cal dir que també hi ha infants golafres, mimats, egoistes… (com els mateixos companys d'en ***Charlie i la fàbrica de xocolata***).
Els impossibles no existeixen; mireu sinó l'*ascensor màgic* que es posa en òrbita en un tres i no res, però amb el precís contrapunt realista per fer la guitza als incrèduls, perquè aquesta estrafolària aventura s'amaneix amb les notícies dels astronautes en missió espacial i fins i tot amb una carta del president dels Estats Units, o l'avís de la reina d'Anglaterra a ***El gran amic gegant***, per jugar amb la versemblança.

Mestre integral

La seva bibliografia és un mosaic en 3D, ric, variat i complex on els nens i les nenes hi ocupen, destacadíssims, el primer pla, i gairebé sempre claven una pallissa dialèctica a una colla d'adults incapaços de veure-hi tres en un burro. Mireu sinó els seus protagonistes més famosos: a una banda, una Matilda intel·ligent i pràctica, o un Charlie ingenu, tossut i perseverant… A l'altra, els adults, sovint totxos i insensibles –o fins i tot lletjos, cruels, bruts, fastigosos…

Mestre agosarat

Decididament, Dahl no té por de fer miques els mites: esbotza l'esquema de la família tradicional (avis, pares, néts i tietes) suposadament feliç, i rebenta les falses harmonies per obrir les portes a l'autenticitat, al canvi i a la diferència. Probablement és la dualitat de llengües i nacionalitats que va viure (noruega i britànica) el que li proporciona aquest tarannà tolerant i de mires àmplies, sense cotilles, que presenta l'univers infantil sota els veritables lligams, que no són els de la sang sinó els de l'afecte. Fora tòpics! «La palangana, que vomito» diu a ***Matilda*** per referir-se als pares que sistemàticament es desfan en elogis dels fills.
Als seus llibres res no ve per definició, i menys encara si parlem d'afectes i sentiments, de relacions que s'han de construir dia a dia. Amb ell arriba la família moderna, aire net que tenyeix de legitimitat les relacions de parentiu i fa repensar els fonaments familiars, perquè els germans no han de ser necessàriament còmplices, ni les relacions amb ells sempre fluides, i els pares de vegades són molt poc eixerits per copsar les necessitats dels fills, com passa a ***Matilda*** («Pare, em podries comprar un llibre?» «I per a què el vols?» «Per llegir, pare»), on s'evidencia que els pares són uns tanoques. Tampoc se'n salven les tietes insensibles de ***James i el préssec gegant*** o la galeria d'avis que van des de la figura d'una àvia torradaixonsis (l'àvia d'en Jordi) fins a la genialitat de l'àvia que fuma puros i sap tot el que cal saber per identificar (i eliminar) les bruixes del món seguint, fil per randa, els suggeriments del seu estimat nét, ara convertit en ratolí (***Les bruixes***). Dahl no dubta a fer la revolució en l'àmbit familiar, i fa desaparèixer pares, especialment els corcons (cosa molt convenient, perquè ja se sap que els orfes tenen més llibertat de maniobra) o àvies dolentes, amb una bona cullerada d'un xarop genial que t'encongeix, o amb píndoles com la VitaWonka per guanyar anys o perdre'n ràpidament («Tinc una caganera per muller», diu l'avi a ***L'ascensor de vidre*** sense adonar-se del perill d'excedir-se amb la dosi, perquè si et passes pots tornar-te un negatiu, que ja sabem que l'aritmètica mai no falla).

Mestre genuí (original)

Dahl defuig els convencionalismes, tria els amics incondicionals, còmplices voluntaris i fidels dels protagonistes, aliats excepcionals (ho hem vist amb la senyoreta Honey o amb l'eixelebrat Willy Wonka), tots ells immortalitzats pel llapis magistral d'en Quentin Blake, que els posa cara. La febre dahliana allibera les relacions familiars amb un acolorit ventall de noves fórmules, i no dubta a substituir els tòpics dels pares agradosos o l'àvia dolça i amable per iaies dolentes i llefiscoses (que val més fer desaparèixer amb una bona cullerada d'una medecina genial). Fa sotragar els límits, trenca els motlles i t'arrossega a històries impossibles, divertides, sorprenents i tan memorables com aterrar en una fàbrica de dolços (sospirant per les preuades unces de

xocolata, que era molt llaminer) o t'enlaira amunt, amunt, fins a posar-te en òrbita en un ascensor de vidre i sense butaques, només amb un llit compartit amb quatre iaios en pijama…

Mestre formidable (imponent)

Com es pot parlar, sense deixar-se res important al tinter, d'un home, d'un escriptor així de gran (més encara que el Gegant, per cert amb força pinzellades del mateix Dahl, avi de la Sophie)? M'adono que hauria volgut conèixer aquest home llarg i prim com el Gag, carregat d'humor i d'un to de conyeta (ja sigui amb els arguments o amb els extraordinaris jocs lingüístics), un home *desconcertant*, tan aviat antipàtic i distant com tendre, afectuós i divertit… Hauria volgut conèixer l'home que et fa tremolar les cames perquè no saps si et rebrà amb un moc, una plantofada o una encaixada afectuosa, segons com et vegi (felicito la valentia de Lola Casas, mestra d'una escola de primària que va aconseguir que la rebés a casa seva i allà van compartir els treballs dels alumnes del CP de Mataró). Ara imagino els seus ulls com una mena de radar per destriar els adults salvables dels que no ho són. Perquè ell –ho hem comprovat– s'alineava sempre a la lliga dels nens.

Mestre superlatiu

Per acabar, m'agradaria ser capaç de pintar un mapamundi de tots els personatges dels seus llibres per a joves: James, Charlie, el senyor Guillot, la parella Culdolla, en Jordi, el Gag, les bruixes, l'Agu Trot… En aquest mapamundi hi dibuixaria una geografia àmplia (de Noruega a Gal·les), rica i accidentada que ompliria de banderetes de colors (per marcar llocs, personatges grans i petits, històries extraordinàries i quotidianes…), ben virolades. Llavors buscaria un títol capaç de transmetre l'emoció de ser propietària d'un carnet de ball –som el que llegim– farcit amb una vintena de llibres d'aquest autor. Llibres que m'han ajudat a obrir els ulls –joves, adolescents i ja granats– i a ser més tolerant i millor persona.
Si sóc capaç d'engrescar algú a llegir Dahl, o a despertar records i emocions intenses en tots els lectors dahlians, ja em dono per satisfeta. Per això amb el títol d'aquest article us convidava a triar la *vostra aventura* –amb tot el que comporta d'alliberament, passió, risc, emoció i diversió–, a triar Roald Dahl, que no va ser mai professor però era un gran mestre.

Bibliografia

Les bruixes. Barcelona: Empúries, 1986.
El nen. Barcelona: Empúries, 1986.
La meravellosa medecina d'en Jordi. Barcelona: Empúries, 1986.
El gran amic gegant. Barcelona: RBA, 1987.
El fantàstic senyor Guillot. Barcelona: RBA, 1988.
Els Culdolla. Barcelona: RBA, 1988.
Matilda. Barcelona: Empúries, 1988.
Històries de fantasmes. Barcelona: Columna, 1988.
L'autoestopista. Barcelona: Empúries, 1988.
Agu Trot. Barcelona: Empúries, 1991.
Històries de fantasmes. Barcelona: Columna, 1998.
Danny el campió del món. Barcelona: RBA, 2001.
Històries imprevistes. Barcelona: Empúries, 2005.
Les grans aventures d'en Charlie i el senyor Willy Wonka. Barcelona: RBA, 2009.
James i el préssec gegant. Barcelona: RBA, 2012.
Charlie i el gran ascensor de vidre. Barcelona: RBA, 2012.
Revista *Clij*, núm. 268, novembre-desembre 2015.
Revista *Clij*, núm. 269, gener-febrer 2016.
Lola Casas i Jesús Gonzàlez Notario, ***Matilda i El fantàstic senyor Guillot***, seminari «El gust per la lectura», 2007-2008.

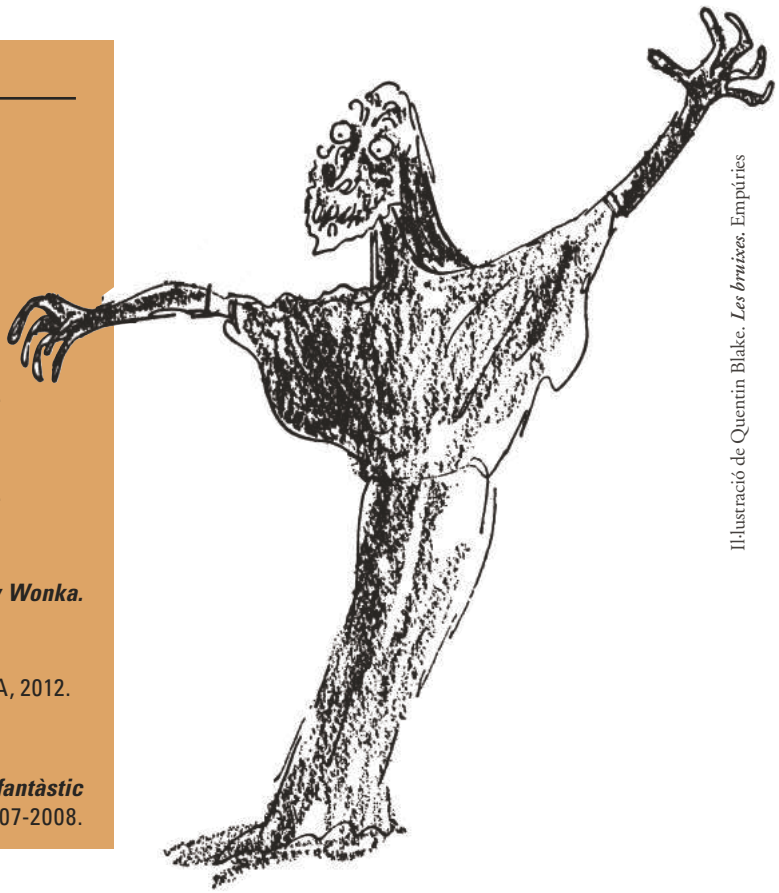

Il·lustració de Quentin Blake. *Les bruixes*. Empúries